

**MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA XORIJIY
TILLARNI O'QITISH: METODIKA, ZAMONAVIY YONDASHUVLAR**

Sagatova Ziyodaxon Taxirovna
Nurafshon shahar 6-DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim yo'nalishidagi mamlakatimizda va xorijiy davlatlarda olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari, tajribalar tahlili, maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilarini o'ziga xos ijtimoiy psixologik xususiyatlari, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash hamda maktabgacha ta'limga oid asosiy tushunchalarning izohli lug'atida keltirilgan.

Аннотация: Научно-исследовательская работа в области дошкольного образования в нашей стране и за рубежом, анализ экспериментов, особенности социально-психологических особенностей дошкольников, подготовка детей к школьному обучению и основные понятия дошкольного образования в словаре.

Abstract: The research work in the field of early childhood education in our country and abroad, analysis of experiments, particularly the socio-psychological characteristics of preschool children, preparation of children to school and the basic concepts of pre-school education in the dictionary.

Kalit so'zlari: Ta'lim sifati, samaradorligi, yosh bolalar, jismoniy, ijtimoiy, bilim olish, badiiy-estetik, psixologik, darslarni o'tilish metodi, zamonaviy ta'lim-tarbiya berish.

Ключевые слова: качество образования, эффективность, и детей младшего возраста физические, социальные, познавательные, художественно-эстетические, психологические, и занятия проводятся в методе современного образования.

Keywords: quality of education, efficiency, and toddlers physical, social, cognitive, artistic, aesthetic, psychological, and classes are held in the method of modern education.

Kirish qism: Bugungi kunda jahonning ilg'or mamlakatlarida ta'lim tizimini isloh etishga katta ahamiyat berilmoqda. Buning pirovardida inson paydo bo'lishidan to umrining oxirigacha davom etadigan tarbiya va o'qitishni yaxlit ajralmas tizim deb qarashga va uni amaliyotga tatbiq etishga undalmoqda. Bunda yosh ota-onalar, ijtimoiy muhit va bolaning olamini o'zaro bog'langan va harakatdagi tizimini yaratish e'tiborga molikdir. Bu tizimni o'rganadigan fanlar yangi yondashuvlar, tamoyillar, metod va qarashlar bilan yanada boyib bormoqda. Bunday zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishlar, ta'lim tizimining modernizatsiya qilinishi, uni tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyalarning, iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini o'zgartirib, yangilab borishni ko'zda tutadi. O'zbekiston Respublikasining "Talim to'g'risida"gi Qonunida maktabgacha talim uzluksiz ta'limning birinchi bo'g'ini sifatida e'tirof etilib,

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

uning 11-moddasida maktabgacha ta'lim bolalarni jismoniy, ma'naviy, aqliy, axloqiy, estetik, xullas, har jihatdan ta'limning keyingi turida, ya'ni maktabda o'gishga tayyorlashi lozimligi ta'kidlanadi.

Asosiy qism: Fan, ta'lim, madaniyat va sport masalalari qo'mitasi tomonidan maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishini, jumladan, bolalarning maktabgacha ta'lim muassasalariga jalb qilinishini, zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida ularni tarbiyalash va o'qitish darajasi hamda sifatini o'rganishga, sog'lom va har tomonlama barkamol avlodni shakllantirishga doir nazorat-tahlil tadbirlari tashkil etildi. Tahlil mamlakatimizda uzluksiz ta'limning boshlang'ich bo'g'ini tizimida soglom, har tomonlama barkamol avlodni shakllantirish uchun qulay tashkiliy-huquqiy shart-sharoitlar yaratilganligini ko'rsatdi. Hozirgi zamon talablari va standartlarini inobatga olgan holda maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirishga, ularni qayta qurish va modernizatsiya qilishga, shuningdek, Davlat byudjetidan moliyalashtirishga berilmoqda. Oxirgi 3 yilda ajratilgan mablaglarning hajmi 2 baravar ortdi.

Ta'lim sifatini boshqarish va nazorat qilish, uzluksiz ta'lim tizimini to'la boshqarish tizimlarini shakllantirish hamda tadbir qilish - davlat talimi siyosati, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Ta'lim sifati ustuvorligi ta'lim siyosatining yadrosi sifatida maktabgacha ta'lim muassasasidan boshlab, ta'lim tizimining barcha bosqichlarida boshqaruvning samarali mexanizmlarini yaratish Maktabgacha yoshdagi bolaning har tomonlama rivojlanishi, unda "komil inson" asoslarini shakllanishi va yuzaga kelish davri- noyob davr deb belgilanganligi tufayli maktabgacha ta'lim, ayniqsa muhim rol o'ynaydi.

Sifat darajasini e'tirof etish va uni hayotning barcha sohalariga, jumladan, aynigsa inson va jamiyat bo'lg'usi hayotiy faoliyatining qiyofasini belgilovchi va shakllantiruvchi ta'lim sohasiga taraqqiyotiga xosdir. Shu nuktai nazardan ta'lim "madaniyatli inson" yoki sivilizatsiya va aynan jamiyat rivojlanishining malum bosqichida ijtimoiy-madaniy me'yorlarga javob beruvchi inson shakllanishini ta'minlovchi madaniy-jjodiy vazifani zimmasiga oluvchi umummadaniy qadriyat sifatida (B.S.Gershunskiy, E.N.Gusinskiy, B.T.Lixachev, E.Sh.Qurbonov, EA.Seytxalilov, A.I.Subetto va boshqalar) gavdalanadi. Shu jihatdan ta'limni "kvalitetizatsiya" (lotincha qualiyas- sifati) bo'lg'usi, zamonaning muhim ijtimoiy jarayonlari dinamikasini, shu jumladan, shaxs rivojlanishi ustuvorligiga sabab bo'luvchi zarurat (E.Sh.Qurbonov, E.A.Seytxalilov), jamiyatining "barqaror rivojlanishi" modeliga o'tish jarayonini ta'minlashga qodir insonni shakllantirishni yuzaga keltiruvchi hal qiluvchi omil sifatida qaraladi.

Talim sifati va uni nazorat qilish, uzluksiz ta'lim tizimini to'la boshqarish tizimlarini shakllantirish hamda tadbir qilish - davlat ta'limi siyosati, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va Modelining ustuvor yo'nalishlaridan biri, mustaqil yirik ilmiy tadqiqot yo'nalishi va fanning dolzarb vazifasidir.

Talim sifati muammosi umumiy o'rta taa'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi va oliy ta'limga muvofiq nazariy tahlil qilingan bo'lib (R.Sh.Axlidinov, N.I.Bulinskiy, U.I.Inoyatov, V.A.Kalney, Sh.E.Kurbanov, V.P.Panasyuk, M.M.Potashnik,

X.F.Rashidov, E.A.Seytxalilo, P.I.Tretyakov, boshqalar texnologiyalarining nazariy, tashkiliy-metodik asoslari ishlab chiqilgan. Maktabgacha ta'lim muassasasi sharoitida ta'lim sifati va samaradorligini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, uning bazaviy komponentlarining o'ziga singdirish jiddiy nazariy eksperimental tadqiqotlarga muhtoj. U.Q.Tolipov, S.T.Turg'unov, T.I.Shamova, S.E.Shishov va uning N.A.Selezneva, A.I.Subetto, tomonidan) bunday boshqaruv, uning texnologiyalarining nazariy, tashkiliy-metodik asoslari ishlab chiqilgan.

Maktabgacha talim jarayoni sifat va samaradorligining o'zi ham maxsus tadqiq qilinmagan. otgan asrning 90-yillari T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zPFITning ilmiy xodimlari OL.Knyazeva, M.Rasulova, R.B.Stirkin, E.G.Yudinaning maktabgacha ta'lim davlat ta'lim standartini (1994), so'ngra maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablarini ishlab chiqishga bag'ishlangan (1999) ishlari e'lon qilingan bolib, sifat, ta'lim jarayonida tadbii qilinishi bola rivojlanishni ta'minlaydigan psixologik-pedagogik shart-sharoit va talablar kontekstida ko'rib chiqilgan. Mualliflar bunday shartlarga ta'lim dasturlari (bolaning ma'lum bosqichda erishishi talab qilinadigan bilim, ko'nikma va malakalarini go'shgan holda), pedagogning chuqur kasbiy bilimga egaligi, birinchi navbatda uning bolalar, predmet-rivojlantiruvchi muhit bilan shaxsiy –mo'ljalli o'zaro munosabatlarini kiritganlar.

Maktabgacha ta'lim muassasasi sharoitida ta'lim sifati va samaradorligini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, uning bazaviy komponentlarining o'ziga singdirish jiddiy nazariy eksperimental tadqiqotlarga muhtoj.

Maktabgacha talim sharoitida sifatni ta'minlovchi ta'lim tashkiloti sifatida namoyon bo'lishi ham o'rganilmagan. Shunday vaqtda o'ziga xos xususiyatlarini bilmasdan bunday sharoitda ta'lim sifatini takomillashtirish konsepsiyasini yaratish mumkin emas.

Maktabgacha ta'lim modernizatsiyalashning tahlili quyidagilar o'rtasidagi bir qator ziddiyatlarni namoyon qildi:

->Tizimini uning sifatiga muvofiq maktabgacha ta'lim muassasalarining itimoiy belgilangan magsadlarga erishish usul va vositalarini tanlash doirasidagi bir talay huquq va vakolatlari hamda ularni amalga oshirishning ilmiy- asoslangan mexanizmi mavjud emasligi;

-> Maktabgacha talim muassasasida shaxs va jamiyatning sifatli talim olishga ehtiyoji va kutayotgan natijasi, talablarini qondirish uchun sharoit yaratishga qo'yiladigan talablar hamda real amaliyotning haqiqiy holati;

-> Ta'lim sifatini boshqarishga jodiy yondashuvdan foydalanish zaruriyati hamda maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlarida sifatni boshqarish obyektni tizimli ko'ra bilish mavjud emasligi tufayli ta'lim jarayonining alohida tomonlariga lokal ta'sir amaliyoti;

-> Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim sifatining zarur magsadida ta'minlash darajasini jarayonlarining o'zaro aloqalarini o'rnatish zaruriyati hamda maktabgachata'lim pedagogik tizimlarini asosan ular ega bolgan potensialni qo'llab-quvvatlash va erishilgan natijalarni saqlab qolishga yo'naltirish;

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

->Ta'lim sifatini obyektiv baholash zaruriyati hamda tegishli baholash texnologiyalarning yetarlicha ishlab chiqilmaganligi;

Insoniyat o'z taraqqiyoti mobaynida har biri o'z alohida xususiyatlariga ega bo'lgan bir necha davrlarni bosib o'tdi. Sivilizatsiya taraqqiyotining u yoki bu davrining o'ziga xosligini belgilovchi ustuvor belgi sifatida "inson-inson" va "inson tabiat" tizimlaridagi munosabatlar maydonga chiqadi.

Maktabgacha bolalikning o'z qiymatini saqlash nuqtai nazaridan talim jarayonini tashkil etishga va amalga oshirishga qaratilgan sanab o'tilgan prinsiplarni biz sifatga yo'naltirilgan maktabgacha ta'limning qadriyat hosil qiluvchi me'yoriy asosi sifatida ko'rib chiqamiz.

Resurs ta'minoti jarayonining sifati kadrlar, moliyaviy-iqtisodiy, dasturiy-uslubiy, ruhiy, sanitariya-gigienik va tibbiy-sog'lashtirish, ijtimoiy-pedagogik resurslar va shart-sharoitlarning sifatidan tarkib topadi.

Natijalarning sifati bolalarning salomatligi holati, bolalarning shaxsiy yutuqlari, pedagoglarning shaxsiy kasbiy yutuqlari, maktabgacha ta'lim muassasasining yutuqlari kabi elementlarni o'z ichiga oladi.

MTMda bolalar faoliyatini tashkil etish jarayoni, tizimli sifatning barcha xususiyatlarini va tavsiflarini umumlashgan holda o'zida tashuvchi maktabgacha ta'lim sifatining tizim hosil qiluvchi birligi hisoblanadi. Bolalar faoliyatining muayyan turlarini shakllantirish jarayonlari sifatining jami bolalarni rivojlantirish jarayonlarining u yoki bu sifatini, shakllantiradi (jismoniy, ijtimoiy, bilim olish, badiiy-estetik), ulardan o'z navbatida ham alohida olingan yosh guruhi, ham butun maktabgacha ta'lim muassasasi yaxlit ta'lim jarayonining sifati hosil bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim muassasi ta'minlaydigan ta'limning sifati holati doimiy hisoblanmaydi. U yangi xususiyatlarining paydo bo'lishiga qarab o'zgaradi. Tashqi va ichki omillardan kelib chiquvchi tashqi va ichki hamhijalik ularning paydo bo'lishining manbai hisoblanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim sifati jarayon va natijaning, haqiqiy va potensial, ichki va tashqi sifatining birligi sifatida namoyon bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim sifatini shakllantirishda pedagogic jamoa tomonidan o'zgartirilishi mumkin bo'lgan ichki omillarga alohida rol tegishlidir.

Omillar cheksiz ko'pdir, shu sababli ularning hammasini amalda hisobga olish mumkin emas. Shu holatdan kelib chiqib, ulardan eng muhumlarini ajratib ko'rsatish zarur. Quyidagi omillar hisoblanadi:

- >pedagoglar va rahbarlarning kasbiy malakasi;
- >ta'lim mazmuni va uni o'zlashtirish usullari;
- >pedagogning bolalar bilan o'zaro hamkorligining xili;
- >bolalar hayot faoliyatini umumiy tashkil etish;
- >kadrlar, moddiy dasturiy-uslubiy, moddiy resurslar;
- >sanitariya-gigiyena sharoitlari va ta'lim jarayonini tibbiy sog'lomlashtirish choralari;
- >ta'lim jarayoni ruhiy qo'llab-quvvatlash;
- >predmeti-rivojlanuvchi muhit;

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

->bolalarni tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirish masalalarida maktabgacha ta'lim muassasi va oilaning o'zaro kelishilgan harakatlari;

->maktabgacha ta'lim muassasini boshqarish.

Omillar va hart-sharoitlar o'rtasida o'zaro aloqa mavjud. Sharoitlar omillarning imkoniyatlari paydo bo'lishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktabgacha ta'limning sifatini oshirish omillari va sharoitlarining garmonik uyg'unligini ta'minlash o'ta muhim rolga ega hisoblanadi.

Insonning kelajagi, uning xulq-atvori, qobiliyati, dunyoqarashi bolalik qanday bo'lganligiga, ta'lim qanday bo'lganligiga ko'p jihatdan bog'liqdir. Bularning hammasi bolalikning almashib bo'lmas ahamiyatini, uning barkamol shaxs sifatda shakllanishidagi alohida rolini belgilaydi va maktabgacha ta'lim yoshidan boshlab ta'lim sifatini ta'minlash muammosini davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturi-Toshkent: "Adolat", 1998
2. Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot-pirovad maqsadimiz.- Toshkent : "O'zbekiston", 2000
3. "Maktabgacha ta'lim tizimiga doir huquqiy-me'yoriy hujjatlari to'plami", 2009
4. O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim konseddiyasi. Qodirova F.R., Qodirova R.M., Vahobova F.N., - Toshkent: 2008, B3